

DE NIEUWSTE GESCHIEDENIS AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GENT TUSSEN 1815 EN 1945

Jan Art

Bestond er, vooraleer Jan Dhondt de hand aan ploeg sloeg, zoiets als een Gentse historische school inzake hedendaagse geschiedenis, of was het al oudheidkunde, mediëvistiek en moderne tijden dat de klok sloeg? Vooraleer op die vraag een antwoord te zoeken moeten we erover akkoord gaan dat met hedendaagse geschiedenis de geschiedenis van de laatste twee eeuwen bedoeld wordt. Ik besef wel dat met die invulling, tot spijt van wie het benijdt, de contemporanistiek tot de oudste onder de historische disciplines wordt gepromoveerd: Herodotus en zeker Thucydides zouden in hun tijd lid geweest zijn van de vakgroep Nieuwste geschiedenis, als er toen al zoiets zou bestaan hebben. Maar er bestond toen natuurlijk geen aparte subdiscipline gewijd aan de hedendaagse periode omdat er in hun ogen gewoon geen andere periode was. Wie geschiedenis schreef, schreef ipso facto nieuwste geschiedenis.

Dit gezegd zijnde is het maar een kleine stap om te beweren dat alle modernisten van de 19de eeuw eigenlijk contemporanisten waren in zoverre ze ook de 18^e eeuw bestudeerden, en dat deden ze wel degelijk. Maar ik wil mijn collegae van de andere verdiepingen niet van hun pedigree beroven en zal de geschiedenis van de hedendaagse geschiedenis voor Dhondt laten beginnen wanneer het vak 'histoire contemporaine' voor het eerst opduikt, namelijk in 1880. Trouwens, voor die datum kan men amper spreken van een Gentse historische school, en daar wil ik toch eerst nog even bij stil staan. Ik ga het dus eerst hebben over het onderwijs en de publicaties uit de tijd voor 1880, en dan, in een tweede deel over wat er na 1880 gebeurde.

Pieter Dhondt heeft in zijn onlangs verdedigde proefschrift over de discussies over het universitair onderwijs in 19de-eeuws België een mooie getuigenis van een Gentse alumnus van rond 1850 over het universitair geschiedenisonderwijs vanonder het stof gehaald, die ik u graag wil voorlezen:

“In de historische vakken, aldus de meedogenloze oudstudent, komt het tekortschieten van ons hoger onderwijs pas goed aan de dag. De diverse takken van de historische wetenschap worden er gedoceed zoals op de middelbare school...In plaats van een filosofie van de geschiedenis, in plaats van hooggestemde beschouwingen over de politiek, het publiek recht, de beschaving, de ontwikkeling, de transformaties, de betrekkingen tussen de volkeren, lijkt men er zich toe te leggen op een vereeuwigen van het chronologisch onderwijs, het koude opsommen van feiten zodat het studentenverstand tot

een opslagzolder van data wordt omgebouwd.” Bovendien, zo besluit deze malcontente alumnus, “wordt de moderne periode volledig buiten beschouwing gelaten”¹ Dat laatste mag geen wonder heten als men weet dat Constant-Philippe Serrure, die van 1835 tot 1868 met het vak ‘Nationale geschiedenis’ was belast, met verlamming was geslagen bij de gedachte dat hij ook de recente geschiedenis van België zou moeten behandelen. Hij vroeg de bevoegde minister zelfs om hiervan vrijgesteld te worden – zonder gevolg overigens².

En ook kort voor 1880 klinkt het nog weinig bemoedigend: het vak ‘nationale geschiedenis’ was intussen, van 1857 tot 1876, gedegradeerd tot een ‘cours à certificat’, d.w.z. dat de studenten werden verondersteld de lessen bij te wonen maar dat ze er geen examen hoefden over af te leggen. Dit had voor gevolg, zo getuigde Paul Frédéricq, en ik citeer “dat de studenten tijdens de colleges romans zaten te lezen, met de kaarten speelden of liefdesbrieven zaten te schrijven. De enkele studenten die het college met aandacht trachtten te volgen werden door hun jaargenoten als zeer naïef beschouwd en konden rekenen op het medelijden en zelfs het misprijzen van hun leeftijdsgenoten”³. Dat voor wat het vak ‘Nationale geschiedenis’ aangaat, dat in de kandidatuur Wijsbegeerte Letteren werd gedoceed, een kandidatuur die in die jaren een soort van propedeuse voor de rechten was. De overgrote meerderheid van de studenten waren dan ook, voor 1890, toekomstige juristen. In de eigenlijke rechtenfaculteit stond ook zoiets als ‘moderne geschiedenis’ op het programma. Thorbecke bijvoorbeeld, de grote Nederlandse staatsman die tijdens de periode van het Verenigd Koninkrijk prof was te Gent, gaf les over de Diplomatieke geschiedenis van Europa van in de tijd van Lodewijk XIV tot aan het Congres van Wenen, wat naar onze tijd vertaald evenveel betekent als tot aan de val van de Berlijnse muur: wel degelijk contemporaine geschiedenis dus. Of het vak in de jaren 1830-1880 ook zo dicht bij de eigen tijd aansloot is twijfelachtig: veel hing af van wie titularis was – dat waren overigens

---

¹ *Observations relatives à l'enseignement moyen et à l'enseignement supérieur, considérés dans leur objet, par un ancien élève*, Antwerpen, 1849, pp. 10-12, geciteerd bij Pieter DHONDT, *Een tweevoudig compromis. Discussies over universitair onderwijs in het negentiende-eeuwse België*, Leuven, 2005, pp. 186-187.

² “Il s’effraya à l’idée de devoir entretenir ses auditeurs des périodes modernes de l’histoire de Belgique” Fernand VERCAUTEREN, *Cent ans d’histoire nationales en Belgique I*, Brussel, 1959, p. 93.

³ *Ibidem*, p. 121.

altijd rechtsgeleerden⁴. De ministeriële toelichting bij de oprichting van het vak 'histoire contemporaine' in 1880 laat in elk geval uitschijnen dat voor die datum de 19de eeuw zo goed als niet ter sprake kwam: de lesgevers stopten meestal bij het einde van de 18de eeuw. "Quand nous sommes à l'université, on nous enseigne les institutions romaines et l'histoire du moyen âge, c'est parfait. Mais on ne nous dit rien de ce qui s'est passé au XIXe siècle, des grands événements qui ont changé la face du monde ; aussi peut-on sortir de l'université avec un diplôme de docteur en droit et ne rien savoir de ces événements » aldus het kamerlid Warnant in 1879, en dus moest de minister het vak contemporaine geschiedenis op het programma zetten. Dat voor wat het onderwijs in de nieuwste geschiedenis voor 1880 betreft⁵.

Maar, als er in de leszalen weinig creativiteit werd aan de dag gelegd, noch door docenten, noch door studenten, en de recente geschiedenis amper aan bod kwam, dan kan hetzelfde niet worden gezegd van wat er door soms dezelfde docenten, eenmaal hun katheders verlaten, werd gepubliceerd. De publicaties van Schrant, Hennebert, Moke, Wouters en Laurent betroffen wel degelijk de geschiedenis van de laatste twee eeuwen maar stonden wel in het teken van de strijd tussen klerikalen en antiklerikalen⁶. De Gentse universiteit

⁴ Het vak 'Nationale geschiedenis' werd achtereenvolgens (onder verschillende titels) gedoceerd door Serrure (1835-1868), Hennebert (1868-1874) en Wouters (1874-1886). Moke gaf hetzelfde vak aan de Ecole du génie civil van 1838 tot 1842 en werd opgevolgd door Fuérison, tot het in 1868 werd afgeschaft. Van Hennebert zijn geen nota's bewaard, wel een *Précis de l'histoire politique de la Belgique pendant les quatre derniers siècles*, Gent, 1863. Er zou ook een vak « Histoire politique moderne » gedoceerd zijn : van 1835 tot 1849 door De Rote, dan een tijdlang door Roulez, tot 1854 door Moke, tot 1866 door Lenz, tot 1873 door Hennebert, tot 1902 door Motte. Enkel Moke publiceerde over de geschiedenis van België. Van Motte zijn interessante cursusnota's bewaard betreffende zijn 'Cours d'histoire moderne' zoals die in 1875-1876 werd gedoceerd (Universiteitsbibliotheek Gent, Handschriften, HS 2827; HS 2824 geeft de versie van 1901-1902 weer): hij houdt op in 1791 maar geeft in een inleiding weer wat geschiedenis volgens hem is: 'des faits' en geen 'notions générales'.

⁵ Jan ART, "Uit de voorgeschiedenis van een vakgebied: hedendaagse geschiedenis aan de RUG voor Jan Dhondt" in Gita DENECKERE en Bruno DE WEVER red., *Geschiedenis maken. Liber amicorum Herman Balthazar*, Gent, 2003, p. 37.

⁶ Bv. J.M. SCHRANT, *Kort overzicht van de geschiedenis der Nederlanden*, Gent 1828 (4) behandelt op de pp. 102-120 "het zevende tijdvak: 1648-1815" maar houdt zijn commentaar voor 'tijdens de lessen'. Frédéric HENNEBERT, "Etude sur la République des Etats-Belgiques-Unis", *Revue trimestrielle*, juli-oktober 1865 kiest het kamp van Jozef II en Vonck ; hij en Hennebert zijn in de ogen van Vercauteren overigens maar 'vulgarisateurs' (*op.cit.*, p.95). François LAURENT geeft in zijn deel 18 (!) van zijn "Etudes sur l'histoire de l'humanité" een *La philosophie de l'histoire* (1870) waarin wel geloof wordt gehecht aan de Goddelijke Voorzienigheid maar niet aan de rooms-katholieke Kerk. In de delen 13 tot en met 17 waarin hij de geschiedenis na de Franse Revolutie behandelt, legt hij uit waarom.

was in de loop der jaren immers regelmatig het voorwerp van de bisschoppelijke toorn geweest en stond bij de publieke opinie bekend als een *fief* van het vrijzinnig liberalisme. De bisschoppen van Gent en Brugge verbieden zelfs, in de jaren 1850, aan katholieke ouders hun zonen in Gent te laten studeren – een verbod waarvan de gevolgen zich tot nog niet zo lang geleden hebben laten gevoelen. Nu, doordat de minister het alleenrecht had inzake de benoemingen van professoren was het inderdaad zo dat onder liberale kabinetten enkel liberale kandidaten een benoeming in de wacht sleepten – zo hebben alle proffen benoemd aan de faculteit rechten of wijsbegeerte-letteren tussen 1854 en 1880 hun middelbaar onderwijs aan een atheneum gekregen. Na 1884 keren de rollen om en worden vrijzinnigen juist weggehouden – het geval Cumont is daar een mooie illustratie van⁷. De politieke inkleuring van de benoemingen had een merkwaardige gespletenheid voor gevolg: in de hoorcolleges gingen de docenten die de geschiedenis behandelden liever niet in op de recente periode om zo het verwijt van partijdigheid te ontlopen – als ambtenaar waren zij tot strikte onpartijdigheid verplicht. Maar anderzijds, eenmaal de aula verlaten, gaven ze als rechthebbende burgers soms ongezoeten hun mening te kennen over het recente verloop der gebeurtenissen. Contemporaine geschiedenis behoorde, m.a.w., tot 1880 en ook nog nadien, meer tot het veld van de politieke polemiek dan van wetenschappelijke studie. ‘Plus l’historien se rapproche du présent, plus sa tâche devient malaisée...Le recul nécessaire lui manque’ aldus Pirenne in het voorwoord tot het laatste deel van zijn geschiedenis van België, dat de 19de eeuw behandelde⁸. Misschien dat de eigenschappen van wat na 1890 de Gentse historische school zou genoemd worden voor een stuk door die voorgeschiedenis kunnen verklaard worden: een voorkeur voor de middeleeuwen, veraf en dus politiek relatief ongevaarlijk, en een benadrukken van de empirie, de bron, de zogenaamd loutere feiten, om zo toch maar niet van partijdigheid of onwetenschappelijkheid te kunnen beschuldigd worden.

Wat er ook van zij, wanneer in 1880, midden de schoolstrijd, minister van Humbéeck besluit dat aan de rijksuniversiteiten voortaan ook het vak ‘histoire contemporaine’ zou gedoceerd worden, wordt dit door de katholieke opinie

---

⁷ Pieter DHONDT, *op.cit.* over benoemingen: pp. 109 e.v., pp. 282 e.v.; over de bisschoppen: p. 146 e.v. Heremans, Delboeuf, Hennebert, Mertens, Wouters, Motte, Thomas, Discailles hebben allen hun middelbaar onderwijs aan een atheneum genoten. Met De Ceuleneer, benoemd in 1882, is voor de eerste maal sinds 1854 een oudleerling van een katholiek college benoemd (het Antwerpse jezueitencollege) *Université de Gand. Liber Memorialis. Notices biographiques. Tome I: Faculté de Philosophie et Lettres. Faculté du Droit*, Gent, 1913, *passim*. Over Cumont: Corinne BONNET, « Franz Cumont et les risques du métier d’historien des religions » in *Hieros*, 5, 2000, pp. 12-29.

⁸ Geciteerd bij Els WITTE, *Over bruggen en muren. Hedendaagse politieke geschiedenis en politieke wetenschappen in België (1945-2000)*, Leuven, 2003, p. 12.

DE NIEUWSTE GESCHIEDENIS AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GENT

beschouwd als de zoveelste poging van het liberale kabinet om de studenten politiek te indoctrineren⁹. De figuren die met het vak belast werden stonden inderdaad bekend als overtuigde liberalen. In Luik kreeg Paul Frédéricq het vak toegewezen tot hij in 1884 naar Gent werd overgeplaatst alwaar hij zijn expertise inzake het hedendaagse tijdvak zou kunnen gebruiken in zijn vak 'Geschiedenis van België, partim moderne tijden' en ook zou laten blijken in zijn publicaties, o.m. over de Vlaamse Beweging. In Gent werd Ernest Discailles benoemd, een overtuigde, militante liberaal van het eerste uur, blauwer en vrijzinniger kon het niet. In tegenstelling tot Frédéricq, die tot de eerste generatie professionele en Duits-wetenschappelijk geschoolde historici kan gerekend worden, was Discailles een prof oude stijl, historisch gezien een autodidact. Niet zonder verdienste overigens: zijn meerdelige biografie van Rogier is nog altijd onmisbaar. Hij gaf zijn vak, dat hij combineerde met dat van Franse literatuur, met veel verve en werd door de studenten – alle faculteiten mochten zijn colleges volgen – op handen gedragen. Maar van seminarie-oefeningen over de nieuwste geschiedenis was er voor 1907, toen hij op emeritaat ging, geen sprake. "Je suis un homme de parti" zou Discailles verklaard hebben, en daar ben ik fier op, "mais l'homme de parti tâchera de s'effacer devant l'historien". Nu, in die poging zou hij naar het oordeel van de *Bien public*, het orgaan van de conservatieve opinie te Gent, niet geslaagd zijn: "De Hr. Discailles is een toneelspeler" zo luidde het volgens de verslaggever "wie zijn colleges bijwoont, waant zich bij wijlen in de 'Comédie Française". Of, volgens een andere katholieke krant: "L'histoire telle que l'enseigne M. Discailles n'est pas plus de l'histoire que des bouts de ficelle rattachés ensemble ne forment une corde, car ce cours n'est qu'une suite de cancons, d'anecdotes, de facéties, de babioles – que relie entre elles la préoccupation anticléricale ». De overwegend liberale studenten dan weer hadden niets dan lof voor hun professor: 'le plus entraînant et le plus sympathique de tous les guides de notre jeunesse universitaire. On sent, après vos leçons d'histoire, vibrer en son cœur une foi patriotique plus ardente ». Waarop Discailles antwoordt: 'J'ai toujours travaillé à faire penser mes élèves'. Merk op, niet alleen hoe Discailles al meer dan een eeuw geleden de slogan 'Durf denken' uit zijn mouw wist te toveren, maar ook hoe hij het heeft over "élèves" en niet over "étudiants" – hij had immers tientallen jaren in het middelbaar onderwijs gestaan.

---

⁹ Wat volgt is, tenzij anders aangegeven, gebaseerd op Jan ART, *art.cit.* Het vak bestond al eerder aan de ULB en zou in 1887 ook in Leuven ingevoerd worden. De KULeuven hield de *terminus ad quem* liever wat op afstand: pas in 1876 geeft ze haar verzet op tegen de invoering van de moderne geschiedenis (16^e – 18^e eeuw). In 1883 stelt rector Pieraerts dat het opschuiven van de einddatum van het vak hedendaagse geschiedenis van 1830 naar 1848, zoals door de ULB werd voorgestaan, de neutraliteit van het geschiedenisonderwijs zou schaden. Pieter DHONDT, *op.cit.* pp. 308-309.

Discailles mag dan al een kleurrijke en innemende persoonlijkheid geweest zijn, aan de verwetenschappelijking van de studie van de nieuwste geschiedenis heeft hij door zijn colleges waarschijnlijk weinig bijgedragen. Die verwetenschappelijking was nochtans met de benoeming van de proffen nieuwe stijl, Frédéricq en Pirenne, in de jaren tachtig definitief van start gegaan, maar drong maar in de contemporanistiek door voor zover Frédéricq in zijn moderne geschiedenis van België ook de 18e en 19e eeuw behandelde – wat hij ook deed.

Het is wachten tot 1907, wanneer Hubert Van Houtte het vak nieuwste geschiedenis krijgt toegeschoven, om een wetenschappelijk geschoolde historicus aan het roer van ‘de hedendaagse’ te zien. Vooral Pirenne zou die toewijzing hebben gesteund, omdat het vak kost wat kost door een historicus moest gegeven worden. Van Houtte, een mediëvist uit Leuven, was al in 1902 belast met de moderne geschiedenis en dus als ‘proximus’ de aangewezen figuur om ook de contemporaine erbij te nemen. Hij is in de bestaande overzichten van de geschiedenis van de Gentse historische school altijd wat in de schaduw gebleven, ook al omdat hij nooit zo’n publieke rol als Pirenne heeft gespeeld en zich wat in de rand van diens entourage situeerde. Het ware, wat dat laatste aangaat, de moeite na te gaan in hoeverre die afstandelijkheid ook met hun verschillende politieke opinie te maken had – Van Houtte was een overtuigd katholiek, benoemd onder een katholiek kabinet en alumnus van Leuven. Misschien speelde dat ook mee in het wat hooghartige oordeel van Van Werveke over Van Houtte: ik citeer: ‘een verdienstelijk man, maar geen hoogvlieger, die de hedendaagse geschiedenis in bescheiden mate doceerde’ einde citaat – voorwaar een vernietigend oordeel, als men de didactische kwaliteiten kent van degene die het neerschreef. Als modernist was Van Houtte in elk geval een eminente wetenschapper – dat heeft collega Soly zojuist duidelijk gemaakt. Wat de hedendaagse geschiedenis aangaat zou hij zich in zijn colleges volgens sommigen wat op de vlakte gehouden hebben – een oude Gentse reflex? “Catholique convaincu, il ne tolérait pas qu’on reprochât à sa foi de diminuer son objectivité et son impartialité” aldus zijn necroloog¹⁰. Misschien dat hij daarom ook, naar getuigenis van één van zijn oudstudenten minder aandacht besteedde « aan wat de hedendaagsche stromingen betreft, vooral op economisch, sociaal en staatkundig vlak. Dit is echter in grote mate te verklaren” aldus deze zegsman “doordat prof. Van Houtte zich alleen voor de verhalende feitengeschiedenis interesseerde”. Nu, de nota’s genomen door Herman Van Looy in het academiejaar 1940-41, en die door toedoen van Walter Prevenier in de handschriftenleeszaal raadpleegbaar zijn, geven inderdaad een erg chronologische, feitelijke en gedetailleerde opsomming van de politieke gebeurtenissen uit de periode 1789-1914 te zien. 265 dicht beschre-

¹⁰ E. DE MOREAU, “Notice sur Hubert Van Houtte” in *Annuaire de l’Académie royale de Belgique, classe des lettres*, CVII, 1951, p. 252.

ven bladzijden, zowat evenredig verdeeld over de periodes 1789-1814, 1814-1848, 1848-1870 en 1870-1914, het geheel voorafgegaan door een overzicht van de voornaamste bronnen en literatuur¹¹. Veel verschil met wat ik heb moeten blokken heb ik niet opgemerkt. Van Houtte hield zich misschien in zijn colleges op de vlakte, in sommige van zijn publicaties laat hij een heel ander geluid horen. Om te beginnen is Van Houtte een van de zeer zeldzame Belgische proffen geschiedenis uit die tijd die zich met theoretische geschiedenis inlaat. In 1902 publiceert hij een artikel waarin hij nagaat welke nieuwe inzichten de Duitse *Historikerstreit*, tussen pro- en anti-lamprechtianen, heeft opgeleverd¹². De naïeve objectiviteitsopvatting zoals die door de Rankeanen en neo-Rankeanen werd gehuldigd is volgens Van Houtte definitief achterhaald: "C'est par un étrange abus des mots qu'on a appelé cette méthode [die van Ranke dus] objective, alors qu'elle ne met en relief que des motifs subjectifs, avancés par les acteurs de l'histoire eux-mêmes. Pour comprendre l'histoire dans sa réalité dynamique il faut souvent sortir des documents proprement dits et mettre en oeuvre des indices qu'on ne trouve directement dans aucune source". Pas zo komt men de 'causes objectives' op het spoor, aldus de nog jonge doctor. Hij geeft wel toe dat "les prétendues lois de l'histoire auront toujours un caractère hypothétique et conjecturel, elles seront éternellement relatives", maar dat neemt niet weg dat de historische ontwikkeling onderworpen is "à certains rythmes et certaines règles semblables à ce qu'on est convenu d'appeler en économie politique des 'lois empiriques'. Rechercher ces rythmes et ces règles, en préciser la portée » : dat is de opdracht de historicus « qui désire se rendre utile ». In 1907 publiceert hij in het tijdschrift '*Le mouvement sociologique international*' een artikel getiteld "Une loi d'ampliation. Essai sur l'évolution politique, économique, morale et intellectuelle de l'Europe moderne"¹³. Daarin voorspelt Van Houtte, lapidair uitgedrukt, de totstandkoming van de Europese Unie en de globalisering van de wereldeconomie. De 'wet' die volgens hem uit de geschiedenis kan gelezen worden is dat sinds de middeleeuwen samenlevingen steeds grotere gehelelen gaan vormen. Hij is met die stelling waarschijnlijk niet de eerste of de enige, maar wel de eerste Belgische historicus die ze tracht geschiedwetenschappelijk te onderbouwen en bovendien het woordje 'loi' in de titel van een artikel van zijn hand durft zetten. Het artikel verschijnt in hetzelfde jaar ook als aparte brochure onder de titel 'Vers la paix?' met een speciaal daartoe

¹¹ Universiteitsbibliotheek Gent, Handschriftenzaal, HS III 126 C1. Noteer dat Dhondt zijn overzicht van de nieuwste geschiedenis beperkte tot de periode voor 1848. Pas R. Van Eenoo zou ook de jaren nadien behandelen.

¹² "Les résultats des récentes controverses sur la conception scientifique de l'histoire » in *Annales de la Société belge de sociologie*, 1902, pp. 192-206. Van Houtte had college bij Lamprecht gevolgd.

¹³ Pp. 86-448. Nota bene: in hetzelfde nummer een artikel van de hand van Otlet over die 'loi d'ampliation'.

geschreven voorwoord¹⁴. Daarin laat Van Houtte zich toch van een erg verrassende kant zien. Hij trekt van leer tegen de aanhangers van 'la science pour la science' en zet zich af tegen historici die zich ertoe beperken het verleden herop te roepen 'pour le plaisir de le contempler, sans lui demander le moindre enseignement pour l'avenir'. Hij maakt zich geen illusies "sur l'accueil que notre étude recevra dans certains milieux, où l'on condamne a priori tout essai de synthèse historique et, à plus forte raison, toute téléologie ». Niet dat hij de erudieten misprijst 'qui consacrent souvent toute une carrière à rectifier quelques dates ou à préciser quelques faits' en die soms 'de voddenrapers van het verleden' worden genoemd. Ze leveren het noodzakelijke voorbereidende werk voor de synthesebouwers; maar het zijn enkel die laatste die de verbanden kunnen aanduiden tussen verleden, heden én toekomst en zodoende een sociale rol van betekenis kunnen spelen. Dat het bij dit artikel niet om een jeugdzonde gaat waarop de oude en wijze Van Houtte op het einde van zijn loopbaan meewarig zou terugkijken, bewijst zijn lezing uit augustus 1945, twee wereldoorlogen verder, met als titel "L' Avenir des rapports internationaux. Une loi historique"¹⁵. Men kan eraan toevoegen: "je persiste et signe". Ondanks al wat de wereld sinds 1907 heeft meegemaakt blijft Van Houtte bij zijn oorspronkelijke idee, die ligt in de 'logique impitoyable des faits': niet alleen Europa, de hele wereld evolueert naar een steeds groter geheel. Naar één taal zelfs: daarom had hij zich in 1918 al tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit verzet: de wetenschap zou op termijn toch ééntalig worden, en als men het Frans wilde uitsluiten zou zich al gauw een andere, internationale taal opdringen: Van Houtte dacht aan Duits, maar we weten intussen dat het Engels is geworden¹⁶. Merkwaardige geschriften toch: een lid van de Gentse school die –in die tijd!– met de sociologen flirt, zich als internationalist en niet als nationalist opstelt en niet aarzelt op basis van zijn historisch inzicht voorspellingen te doen.

Van Houtte bleef zolang hij mocht, tot zijn 70ste, actief als professor, mede om de benoeming van een Nieuwe-Ordegezinde opvolger tegen te gaan. In 1942 is het dan zover: andermaal wordt een voor die tijd 'politiek geschikte' vervanger aangeduid, Robert Van Roosbroeck, die erin slaagde beslag te leggen op zowat alle vakken die de nieuwste tijd behandelden. En dat waren er, als gevolg van de programmahervormingen nogal wat: ook de studenten van de Handelshogeschool of zij die politieke en administratieve wetenschappen studeerden kregen een of andere vorm van nieuwste geschiedenis mee. Meer nog, tijdens de jaren dat Van Roosbroeck te Gent doceerde worden drie nieu-

¹⁴ Brussel, Imprimerie Polleunis & Ceuterick, 1907, pp.v-ix.

¹⁵ In *Académie royale de Belgique. Bulletin de la classe des Lettres et Sciences morales et politiques, 5e série, XXXI*, 1945, pp. 179-191.

¹⁶ Zie o.m. zijn *Oorsprong en wezen der Vlaamsche Beweging*, Gent, 1919, 31 p.

DE NIEUWSTE GESCHIEDENIS AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT GENT

we vakken gecreëerd, waardoor 'de Nieuwste' tot een volwaardige richting uitgroeit: Encyclopedie (de huidige 'Algemene Inleiding'), Oefeningen (de huidige Historische praktijk) en Historische Kritiek, telkens met betrekking tot de 19^e en 20ste eeuw. Men mag zeggen dat de vakgroep eigenlijk een oorlogskind is. Aan Jan Dhondt om het na 1945 tot volwassenheid te brengen.

Tijd om een antwoord te geven op de vraag die bij het begin van deze lezing werd gesteld: bestond er voor Dhondt zoiets als 'hedendaagse geschiedenis' aan de universiteit te Gent? Wat het onderwijs aangaat bood het programma in elk geval al van voor 1880 aan de titularissen van de vakken 'Nationale' en 'Moderne' geschiedenis de mogelijkheid om ook de recentere periode te behandelen. Of ze dat ook hebben gedaan, is maar zeer de vraag – dichter dan de Franse Tijd zal men maar zelden gekomen zijn. In hun publicaties echter gaven vele docenten hun visie op de eigen eeuw en aarzelden ze niet partij te kiezen binnen de klerikaal-antiklerikale strijd die toen de publieke opinie beheerste. Na 1880, datum waarop het vak 'histoire contemporaine' in het leven werd geroepen, verandert er wel wat. Ernest Discailles nam geen blad voor de mond in zijn colleges, en laat ook in zijn publicaties geen twijfel over zijn overtuiging bestaan. Voor 1907, datum van zijn ontslag, is van verwetenschappelijking of bronnenonderzoek enkel sprake in de colleges van Paul Frédéricq die vanaf 1884 belast was met de moderne geschiedenis van België, en daarover ook heel wat publiceerde. Met de aanstelling van Hubert Van Houtte komt het vak hedendaagse voor de eerste maal in handen van een beroepshistoricus. In tegenstelling tot zijn voorganger houdt Van Houtte zich in zijn colleges, wat de hedendaagse tijd betreft, op de vlakte. In sommige van zijn publicaties dan weer geeft hij zich meer bloot: als internationalist met oog voor wetmatigheden in de geschiedenis. Pas onder Van Roosbroek, in volle oorlog, wordt de hedendaagse tot een volwaardig en autonome subdiscipline uitgebouwd en wordt de grondslag gelegd waarop Dhondt zou verderbouwen. Bepaalde eigenschappen van Dhondts bedrijvigheid zijn al bij zijn voorgangers aan te wijzen. Vrijzinnigheid en sociaal engagement vinden we ook bij Discailles terug: beiden, zowel Discailles als Dhondt waren zich ervan bewust dat er een permanente strijd om het verleden woedt en ze wensten die strijd met open vizier te voeren. Merkwaardiger nog is de verwantschap tussen bepaalde inzichten van Van Houtte en die van Dhondt. Ook Dhondt interesseerde zich voor theoretische geschiedenis – het is op zijn initiatief dat het vak op het curriculum wordt ingeschreven, en het wordt tot op vandaag steeds door een contemporanist gedoceerd. En bovendien: ook Dhondt had aandacht voor 'les rythmes de l'évolution', voor l'histoire récurrente zoals dat bij hem heette – een spoor dat verder is uitgediept door, toch ook een contemporanist, Helmut Gaus.

JAN ART

Ernest Discailles (Archief van de Universiteit Gent)

Hubert van Houtte (Archief van de Universiteit Gent)